

Vitairat helyett.* Gondolatok dr. Rózsa György, az MTA Könyvtárának főigazgatója Előterjesztéséhez, melyet a Miniszterelnöki Hivatal Tudománypolitikai Titkárságának nyújtott be (XXVII-978/1992.)

Rövid előzetes

Az alábbiakban összefoglalom véleményemet, amelyet az MTA Könyvtárának könyvtárgépesítésében szerzett többéves tapasztalat birtokában, az e könyvtárhoz módszertani kérdésekben szorosan kapcsolódó Akadémiai Könyvtári Hálózat 48 tudományos szakkönyvtára sokéves problémáinak ismeretében, újabban pedig a KHVM felügyelete alá tartozó ágazati tudományos szakkönyvtárak ismeretében alakítottam ki. Nem véletlen, hogy csak a tudományos szakkönyvtárakkal foglalkozom, a vállalati és egyéb szféra kompetenciámon és érdeklődésemem mindig kívül maradt.

Az Előterjesztés és előzményei

Az Előterjesztés igen fontos kérdésekkel foglalkozik: a tudományos szakkönyvtárak finanszírozásával, ezzel kapcsolatban az állam feladataival, a könyvtári együttműködéssel, s az Előterjesztés végén néhány konkrét javaslatot is tesz.

A Rózsa György (a továbbiakban R. Gy.) által felvetett kérdések jogosságával messzemenően egyet lehetett érteni, már a szóban forgó Előterjesztés alapját képező gondolatok első megjelenésekor is (vö. Molnár Imre– Tamás Pál– Rózsa György: Az információgazdálkodás egy lehetséges számítógépes modellje Magyarországon. = *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 1990. 12. szám, 499-513.),

*Az alábbi íromány nem vitairatként, hanem felkérésre készült az egyik minisztériumi tárca esetleges állásfoglalásának szakmai háttéranyagaként. A címe is ezért ilyen: "Vitairat helyett." A benne foglalt gondolatok, tények és érvek közérdekűek, s ha a cikk közzététele mégis vitát gerjesztene, annak csak együtt fogunk örülni Rózsa Györggyel, a kiinduló tanulmány szerzőjével. A leendő vitapartnereinket arra kérném, hogy hozzászólásaikban a tények és érvek vezessék gondolataikat, mindnyájunk és a könyvtárügy hasznára. – F. M.

ugyanezeknek a gondolatoknak az 1992 augusztusában megrendezett sárospataki könyvtáros vándorgyűlésen kifejtett változatában is (megjelent ugyancsak a *TMT* hasábjain R. Gy. neve alatt, 1992. 11–12. szám, 482–487).

Az információpolitika aktualitását hazánkban mások már korábban hangsúlyozták (pl.: *Földi Tamás*: Tézisek az információs stratégiáról és politikáról. = *Könyvtári Figyelő*, 1989. 4. szám, 345–347.; *Kovács Lászlóné*: Európa könyvtárügye 1992 után. = *Könyvtári Figyelő*, 1989. 4. szám, 397–408. stb.).

1980-ban jelent meg a híres McBride-jelentés (alcíme: Új kommunikációs rend felé). A könyvtárügyben több hasonló keletkezett (pl. a "State of the art of the application of new technologies in libraries and their impact on library functions" című IFLA-kezdeményezés 1986 áprilisától). Az utóbbi 22 év, különösen az utóbbi 5 év kommunikációs lehetőségeinek fejlődése és az információpolitika egységesítési tendenciái aktuálissá tennék e tárgyban egy újabb átfogó nemzetközi UNESCO-tanulmány elkészítését. Egy ilyen nemzetközi áttekintés – az IFLA 1990–1997 közötti negyedik középtávú programjának, különösen a kiadványok egyetemes hozzáféréseivel kapcsolatos, valamint az egyetemes információáramlás és a telekommunikáció kérdéseivel foglalkozó programnak részletes, széles körű ismeretével – megkönnyíthetné a magyar felzárkózást. (Kovács Lászlóné említett cikkének bibliográfiájában találunk néhány más ide vonatkozó hivatkozást is.)

A (tudományos szak-) könyvtárak "hátrányos helyzete"

A jelenlegi hazai privatizációs folyamatok – sajnos – nem kedvezőek a tudományos szakkönyvtárak működéséhez. Még nem alakultak ki azok a csatornák, amelyek lehetővé teszik, hogy a szakkönyv-

tárakban kumulálódó információt áruként bocsássák az információt igénylők rendelkezésére. Ehhez még mindig nem megfelelőek sem az információs infrastruktúra lehetőségei, sem az információt igénylő kutatók fizetésének nagyságrendje, sem a vállalatok ma még általánosan jellemző információgazdálkodási politikája.

A fentebb említett háromszerzős cikk máig is érvényes, Magyarországra vonatkozó megállapítása: "A mai napig nincs olyan állami szervezet, amely a szakirodalmi informatica problematikájával érdemben foglalkozna, holott – a szakirodalmi informatica az információ részeként nemzetközileg *globálisnak* minősített jelenség."

Nagyon igaz az is, amit R. Gy. mond a nyugati könyvtárak finanszírozásáról: "A gazdaságilag fejlett államokban az országos információpolitikával a kormányok foglalkoznak a tudomány és a gazdaságpolitika szerves részeként, s a legliberálisabb gazdaságokban is állami feladatnak tekintik ezt. Az állam mindenütt támogatja a könyvtárakat, még a legjobban működő piactudomány közepette is.... A közgyűjteményeket a legkeményebb piaci viszonyok közepette is jórészt az állam finanszírozza. Hazánkban ma éppen az történik, hogy az állam a kultúra szinte minden területén ki akar vonulni, s a könyvtárak is egyre inkább magukra maradnak."

Mondandómat három fő kérdéskör köré csoportosítanám, s ezekkel sem egyforma súllyal fogok foglalkozni:

- ▶ állománygyarapítás – szelektív fejlesztés,
- ▶ információpolitika – számítógépesítés,
- ▶ személyi-szemléleti problémák.

1. Állománygyarapítás – szelektív fejlesztés

R. Gy. előterjesztésének egyik javaslata szerint a tudományos szakkönyvtárakban *szelektív fejlesztést* kell végrehajtani, elsősorban a *primer* információk beszerzésére. (Az okfejtéséből is következik, a felhozott példák tanúsága szerint is gyakorlatilag csak könyvre és folyóírra vonatkoztatja ezt a javasolt szelektív fejlesztést.) Ez a javaslat így alapjában véve nagyon jó egy általános gyűjtőkörű könyvtár számára, ahol feltétlenül be kell szerezni a legújabb általános jellegű műveket, monográfiákat, az alapvető folyóiratokat.

Ezzel kapcsolatban több dologra hívnám föl a figyelmet.

a) Figyelembe kell vennünk a tudományos szakkönyvtárak finansiális és az olvasók (kutatók) információs érdekeit: a nagyobb műszaki könyvtárak, így pl. az OMIKK sem engedheti meg magának, hogy minden témát gyűjtsön. Tudja gyűjteni – pl. a közlekedésügyet érintő – általánosabb jellegű műszaki kiadványokat, viszont a *nagyon speciális témájú szakkönyvek és -folyóiratok jelentős része csak az ágazati tudományos szakkönyvtárakban található meg*, általában az anyagok referálásra való kijelölése is itt történik.

Az ágazati tudományos szakkönyvtárak központi finanszírozására, fejlesztésére senki sem szentel elég figyelmet, sőt ezek egymás után szűnnek meg megfelelő jogutód és az állományok biztonságos (pl. központi) elhelyezése nélkül. A működő könyvtárakban a szakmai szempontból nagyon indokolt sorozatok beszerzésére sokszor nem maradt pénz, nem volt deviza. A nemzetközi tudományos világ kitérülése kapcsán most látszanak igazán azok a hiányosságok, amelyeket évek hosszú során át a "szelektív visszafelújítás" és költségfarigcsálás okozott az ágazati tudományos szakkönyvtáraknak.

Egy példa: A Közlekedéstudományi Intézet országos feladatkörű tudományos szakkönyvtára folyóiratbeszerzéseit előzetesen egyeztetette az OMIKK-kal éppen azért, hogy a közlekedésügy szakmai szempontjaiból optimalizálni lehessen mindkét könyvtár szerzeményezését. Ezt a példát mások is követhetik.

b) A mai tudományos szakirodalomnak nem monográfiákban és folyóiratcikkekben megmutatkozó termelődése olyan fokú, hogy az csaknem követetlenné. Jelentős segítséget nyújt újabban a szakirodalmi informálásban a különleges témájú CD adatbázisok megjelenése, azok rendszeres használatának lehetősége. (Éppen a CD-technika alkalmazásában az MTA Könyvtára régebben, az OMIKK pedig újabban jelentős eredményeket ért el.) Mire egy kutatási témában egy monográfia megjelenik, a téma a mai gyorsabb megjelenés ellenére is csaknem elavul. Ez persze még nem jelenti azt, hogy nincs rájuk szükség. Megnőtt azonban az ún. *szürke irodalom* (vagyis a kereskedelembe meg nem jelenő kiadványok: kutatási jelentések, konferenciák, szimpóziumok, kongresszusok anyagai, valamint a szűk publicitású dokumentumok) jelentősége, ezek tartalmazzák a legfrissebb kutatási információkat. A könyvek és szakfolyóiratok valamelyest mindig késésben vannak, emiatt gyakran csak másodrendű szerepet játszanak.

Példaként említhetjük, hogy a Veszprémi Vegyipari Egyetemen évente több mint 100 kutatási jelentés készül iparvállalatok, cégek megbízásai, megrendelése alapján. Tartalmuk titkos is lehet. Központi bibliográfiai nyilvántartás nem készül róluk. Hasonló a helyzet másutt is.

Ezeket a szakmai anyagokat kereskedelembe nem lehet beszerezni, de jó lenne a nemzetközi tudományos vérkeringésbe az ilyen típusú információkat bejuttatni. Több helyen folyik Magyarországon spontán módon az intézeti kutatási jelentések adatbázisként való feldolgozása. Ezeket jó lenne egy helyen, pl. az OMIKK-ban egyesíteni, annotálva feldolgozni, az annotációkat esetleg idegen nyelve(ke)n is megadva. Ez külföldön is piacépítő termék lehetne az OMIKK-nak, vagy a 48 kutatóintézetet összefogó Akadémiai Könyvtárnak.

A KHVM kebelén belül 1992 folyamán véglegesen megoldódott a kutatóintézetek kutatási jelentéseinek nemzetközivé tétele, a CEMT (= Conférence Européenne des Ministres de Transport) TRANSDOC

adatbázisához való csatlakozással. A CEMT adatbázisába a magyar közlekedésügy kutatási jelentései is idegen nyelven annotálva kerülnek be angol, német vagy francia nyelven. Ez az elemi érdeke a kutatásban részt vevőknek is (még akkor is, ha ezt nem mindenki és nem mindig ismeri fel), hiszen nemzetközi ismertségük, piaclehetőségük anélkül bővül, hogy különösebb erőfeszítéseket, reklámozást kellene csapniok: a TRANSDOC nevű, jól kidolgozott teaurusszal megtámogatott közlekedés-gazdaságtani adatbázisból szolgáltat a European Space Agency az olaszországi Frascatiban működő host gépéről. Ez az adatbázis az egész világból elérhető az Európa iránt érdeklődő közlekedési szakemberek számára, gyakorlatilag "ingyen" reklám a magyar kutatóknak.

c) Az elektronikus publikációk ténye. A számítógépes szövegszerkesztés lehetőségei, a telekonferencia és az elektronikus levelezés együttese megnyitotta a (nyugati) határokat a hazai kutatói társadalom előtt. Ezt sokan csak most kezdik felismerni. Vannak számítógépes telekonferenciák és videotelekonferenciák, s a kutatók az elektronikus posta szolgáltatásait kihasználva egymásnak küldözgetik cikkeiket, véleményeiket, "szemtelenül" megkerülve a "hagyományos" publikációs módokat, amikor is a szakfolyóiratokat böngésző bibliográfusoknak volt lehetőségük a szakcikkek elolvasására, annotálására, teljes bibliográfiai feldolgozására. Ezeknek az elektronikus "kiadványoknak" is nagy a jelentőségük a kutatásban, beszerezni, megszerezni azonban igen nehéz ezeket.

Fontosabbak lettek a személyes szakmai kapcsolatok: éppen ezért sürgős, hogy minél több kutatóhely és minél több kutató hozzáférhessen legalább a bel- és külföldi elektronikus levelezés szolgáltatásaihoz. Ebben az ügyben nagy előrelépést jelentettek és jelentenek az Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program hosszú távú kezdeményezései, működésének első és második fázisa. (Vö. Az Információs Infrastruktúra Program fejlesztésének terve. 1991–1995.)

d) Vannak nem tipikus adathordozók: mikrofilmek, filmek, videoszalagok, CD-animációk, a szöveg, hang, álló- és mozgókép olyan digitalizált együttesei, amelyeket multimediális alkalmazásoknak is neveznek. Ezek egy része primer, más része szekunder információkat hordoz. Pl.: képekkel és filmrészletekkel illusztrált autószerelési útmutató CD-ROM lemezen is lehet, "hagyományos" videoszalagon is. A könyvtáraknak a nem túlságosan távoli jövőben ezek fogadására, feldolgozására is fel kell készülniök.

A fentiek alapján talán sikerült meggyőzően kimutatnom, hogy jelentősen nőtt a megvásárolhatatlan, vagy legalábbis nehezen földéríthető információk mennyisége, s ezeknek egy részében segítséget nyújtanak a számítógépes adatbázisok.

Mi lehet a megoldás?

A korszerű tudományos szakkönyvtáraknak sok feladatuk van, ezek közül az egyik legfontosabb: az olvasók információs igényeinek megfelelő kielégi-

tése. Nem véletlen, hogy a külföldi könyvtárakban miért olyan kiemelten fontos a *könyvtárközi kölcsönzés*, ez a könyvtárgépesítési programokban is megnyilvánul. Mi még nem nőttünk fel addig, s ma is úgy gondolkodunk, hogy "az a biztos, ami a kezünkben van", ennek egyik csomagolási módja a primer információk előzetes válogatás nélküli, minél szélesebb körű beszerzése az igény felmérése nélkül. Ezt a mai információözönben és a mai árak mellett nem engedhetjük meg magunknak. Az OMIKK legújabb koncepciója – igen helyesen – az, hogy tevékenyen segítik az olvasókat a *szakirodalmi információ megszerzésében* (könyvek, folyóiratok, egyéb információs anyagok beszerzése és feltárása, online adatbázisok elérése, a CD-ROM technika hálózatos alkalmazása), s ha a primer szakirodalomból nem rendelkeznek valamivel, segítik az olvasókat abban, hogy akár könyvtárközi kölcsönzés keretében, akár faxon vagy egyéb módon a kért információt vagy dokumentumot megkaphassák.

Talán az "egyéb mód"-ról is érdemes pár szót szólni: lehetőség van a primer dokumentumok digitalizált változatának eljuttatására egyik földrajzi helyről a másikra, akár az óceánon keresztül is. Ezt célozza meg az 1983-ban elkezdődött APOLLO program (= Article Procurement with OnLine Local Ordering), amelynek elsődleges célja a primer dokumentumok elektronikus eljuttatása a szolgáltatóközpontokból a távoli könyvtárak olvasóihoz műholdak felhasználásával. E program egyik működtetője az Európai Űrkutatási Ügynökség, a másik pedig az Európai Közösség XIII. Főigazgatósága. Ilyen kísérleti program keretében kapcsolták össze műholdon keresztül a Brit Orvostudományi Egyesületet és a varsói Központi Orvostudományi Könyvtárat. Program kezeli az integrált rendszerben működő faxot és a számítógépet, s az elektronikusan átvitt dokumentumok a célhelyi számítógépen nyomtathatók ki.

Szükség lenne a jelenlegi könyvtári állományok mélyebb feltárására. Az egységes elvek szerint épülő, egymással "kompatibilis" számítógépes könyvtári adatbázisok létrehozása, fejlesztése, a könyvtári állományok lehetőségei szerinti retrospektív gépi feldolgozása még sok tartalékot szabadíthatna fel. Csak példának említem *Endrei Walter* könyve alapján (A programozás eredete. Akadémiai Kiadó, Bp. 1992), hogy *Zonca* 1607-ben keletkezett műve a cernázómalom metszeteivel megvolt az angol könyvtárakban, s száz év múlva a *Lombe fivérek* mégis olasz származású szakmunkásokat csempészték Derbybe, amikor gyárukat felállították. A könyvtár akkoriiban még nem volt megbízható terjesztője a találmányoknak. A könyvtárak feltártsága egyben lehetséges költségmegtakarítási eszköz. A számítógépek és a mágneses adathordozók lehetővé teszik, hogy e feltáró munka a jövőben már ne vesszen kárba.

A könyvtárról a korszerű információs központra kell(ene) helyeznünk a hangsúlyt.

2. Információpolitika – számítógépesítés

1988-ban megalakult a K+ F Infrastruktúra Kft. (ennek alapító tagjai között voltak az OSZK és az MTA Könyvtára) azért, hogy néhány korszerű számítógépet tudjon az ország beszerezni, ami akkor az embargó által megengedett korlátok fölött volt, s ugyanakkor *elősegítse egy országos számítógépes könyvtári hálózat létrehozását*, összekötve egységes hardver- és szoftverrendszerben az OSZK és az MTA Könyvtárát, távlatilag megengedve más könyvtáraknak is a csatlakozást, ideértve az akadémiai kutatóintézetek könyvtárait összefogó Akadémiai Könyvtári Hálózatot. A beruházásra, a hardver és szoftver telepítésére és az oktatásra mindkét országos jelentőségű könyvtár komoly nagyságú összegeket költött az IIF Program első fázisában.

A Világbank által a K+ F Infrastruktúra Kft.-nek 1989-ben nyújtott jelentős devizakölcsön terhére vásárolt, s országos hálózatban is működtethető könyvtári programcsomag, a DOBIS/LIBIS az OSZK-ban már egy éve működik üzemszerűen. Az MTA Könyvtárában a meglévő, megfelelően telepített, később újabb 12 terminállal kibővített IBM 9377/Model 80 típusú középnyagosságú számítógép mellé – meglehetősen hirtelen elhatározással – 1992-ben beszereztek egy új VAX típusú gépet. Könyvtári szoftverként – a K+ F Infrastruktúra Kft. elhatározásából 1990-ben telepített és folyamatosan oktatott DOBIS/LIBIS helyett – az izraeli ALEPH programrendszert vették meg. Nem csoda, hogy a K+ F Infrastruktúra sok reményt keltő könyvtári kezdeményezése, így jelentős mértékben a nemzeti integrációs folyamat is hosszabb időre megtorpant: az ALEPH az MTA Könyvtárában még mindig nem működik "élesben", s kompatibilissá, a felhasználók számára észrevehetetlenné ("transzparenssé") tétele az OSZK-ban működő DOBIS/LIBIS rendszerrel többletmunkát, újabb költségeket és jelentős késedelmet fog okozni a használhatóságot illetően: mindez a kutatói-könyvtárosi társadalomnak okoz fölbecsülhetetlen mértékű károkat nemcsak erkölcsileg, de anyagilag is.

Az MTA Könyvtárának esete nem egyedi. Jelenleg szinte minden könyvtár más úton jár a számítógépesítés terén, a fejlesztések iránya szinte csak véletlenszerűen hat az egységesülés felé, s nem koncepciójában, de még ebben az egységesülésben sincs sok köszönet. Valóban nincs magyar információpolitika!

Az OSZK-t és az MTA Könyvtárát már említettük. A Budapesti Műszaki Egyetem az ALEPH rendszer első hazai változatában dolgozik, az OMIKK-ban az eddig használt BIS osztott katalógizálási rendszerrel (OSZKÁR) mostanában fognak áttérni az ALEPH egy újabb változatára. Sajnos az igen régóta fejlesztett ALEPH újabb változata is nehezen teszi lehetővé az adatcsereket a fokon ALEPH rendszerekkel, különösen a sorozatot feldolgozása okoz ezen a téren komoly gondokat: nem lehetséges a sorozati adatok "sima" áttöltése egyik ALEPH rendszerből a másikba.

A Budapesti Közgazdasági Egyetemen a HUNGALIS működik VAX gépen MicroISIS adatbázis-kezelő alatt. Vannak, akik a TEXTLIB kifejlesztésében látják a jövőt (FSZEK, megyei könyvtárak). Az MTA SZTAKI/ASZI a BRS/SEARCH adatbázis-kezelő rendszer hálózati használatát támogatja az eddigi CDS/ISIS nagygépes rendszer helyett. Megjelent és lassan terjed az igen jó, de még borsos árú TINLIB. Sok akadémiai kutatóintézetben még mindig működnek a jól bevált öreg MicroISIS-ben készített adatbázisok. Az OSZK több saját adatbázisát továbbra is MicroISIS-ben fejleszti. A MicroISIS adatbázisok kiszolgálására készült több könyvtárgépesítési szoftver (DrLIB, PCLIB).

Már 1986-ban egy könyvtári szakfolyóiratban ezt olvashattuk: "Akik a könyvtárügyben döntési helyzetben vannak, miért nem gondoskodnak és terveznek előre? Miért várják meg, míg az igények felhalmozódnak, összetorlódnak, és elkezdődnek a párhuzamos fejlesztések?" Ez ma is igaz. Jelentős egységítő, szabványosító munkába fog kerülni a sok könyvtári rendszer majdani esetleges összekapcsolása, az összekötő "hidak" kiépítése.

Valóban – mint R. Gy. mondja – létre kell hozni a nemzeti információs integrálódást, ez a kérdés már régóta időszerű. Ideje, hogy a döntéshozók tegyenek is valamit az ügy érdekében.

Egyes ágazatok a maguk területén előrébb vannak, közelebb kerültek Európához, de csak azért, mert többet áldoztak az ügy érdekében, vagy éppen jobb argumentumokat tudtak felhozni fejlesztési koncepciójuk megtámogatására. A könyvtárügy területén országos megoldást kell mielőbb kialakítanunk mind a kis, középnyagosságú és nagy könyvtárak számára. (Vö. *Füredi Mihály*: "Szubjektív" gondolatok a hazai könyvtárgépesítésről. = *Könyvtári Figyelő*, 1992. 4. szám. 636–644.)

Az Előterjesztés konkrét javaslatai

a) Információpolitikai testület létrehozása

R. Gy. a magyar információpolitika kialakítására és irányítására, valamint végrehajtására javaslatot tesz a *Tudománypolitikai Bizottság mellett működő tárcaközi információs bizottság* létrehozására, ennek potenciális intézményi tagjait is felsorolja. A javasolt tárcaközi bizottság működését titkárság segítené, melynek tevékenységét kétévenkénti rotációs elven látnák el külön költségvetési fedezet nélkül.

Ebben az országban már van egynéhány országos jelentőségű szerv(ezet), melynek éppen a könyvtárügy a fő kompetenciája. Természetesen létre lehet hozni egy újabbat, amely hozhat bizonyos ajánlásokat, javaslatokat, akár határozatokat is. Ezek az ajánlások, határozatok annyit ér(né)nek, amennyit betartat(ná)nak belőlük.

Jobb, hatékonyabb, de gazdaságosabb is lenne a meglévő országos hatáskörű szervezetet olyan jogosultságokkal felruházni, hogy a nemzeti információpolitikát – a szaktárcákkal egyeztetve – kialakítsák,

s abban tevékenyen részt is vegyenek. Van egy országos hatáskörű szerv, az MKM, ennek kebelén belül létezik egy Könyvtári Osztály. Van nemzeti könyvtári feladatokat szolgáló Nemzeti Könyvtárunk (OSZK). Van a könyvtári-módszertani újdonságok terjesztését, oktatását végző és támogató Könyvtári és Módszertani Központunk. Vannak egyetemi tanszékeink. Van a könyvtárügyben jó néhány szakmai bizottságunk. És van Könyvtári és Informatikai Kamara, amely 1992-ben már 179 tagintézményt fogott össze, képviselteti magát a szakmai fórumokon, állásfoglalásokat készít a legkülönbözőbb könyvtárügyi kérdésekben, így pl. az országos feladatok finanszírozási témájában, kapcsolatokat épített ki a felügyeleti és fenntartó szervekkel, a szakmai és érdekképviseleti szervezetekkel, s a Magyar Könyvtárosok Egyesületével együtt létrehozta a könyvtárak számítógépes tanácsadó bizottságát.

Valóban szükségünk van egy új(abb) bizottságra?

Nem egy új testület létrehozása jelentené a könyvtárak jobb jövőjét, hanem a könyvtárügyben végre időszerű ésszerűség diadala az eddigi széthúzás fölött. A Művelődési és Közoktatási Minisztériumnak volt több egységesítő kezdeményezése a könyvtárügyben, ezeket kellene ma is folytatni, következetesen, országos szinten végigvinni. Egy ilyen munka összefogására és végrehajtására új testület helyett – megfelelő szakmai kompetenciával rendelkező – kormánybiztos is elegendő lehetne, természetesen megfelelő intézkedési jogkörrel felruházva az illető személyt.

b) A szelektív fejlesztés alapján kijelölt intézmények

A könyvtárak támogatása kapcsán már részben szóltunk erről. Az ágazati tudományos könyvtárak kategóriájában R. Gy. deklaratív felsorolásából kimaradt az általa több helyütt is elmarasztalt hírközlés, de ugyanígy kimaradt a közlekedésügy is. Nem világos, melyik általa említett könyvtár illetékességébe sorolná a matematika, a fizika, a vegyészet szakterületeit. A megadott ágazati szakkönyvtárak egyikének sem fő profiljai ezek, ugyanakkor fontosságuk jelentős.

A könyvtárak kategorizálására tett javaslat még kiforratlan, átdolgozásra szorul, át kellene gondolni az ilyen átstrukturálás következményeit is.

c) Személyi-szemléleti problémák

A könyvtáros társadalomnak is meg kell változnia, hozzá kell nőnie az új feladatokhoz és új lehetőségekhez. Az 1992-ben Budapesten tartott LIBER (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherches) konferencián hangzott el, hogy ahhoz, hogy a könyvtárügy pozitívan előre tudjon lépni, a könyvtárosok gondolkodásmódjának kell legelőször megváltoznia.

Vannak korszerű gépeink, vannak korszerű programcsomagjaink, de egyesek még mindig megkövetelik a számítógépektől azt, hogy katalóguscédulákat gyártsanak.

Ezt – sajnos – az OSZK is megköveteli a könyvtárosoktól, mert még mindig nem tették lehetővé a KC-jelentések adatainak leadását mágneses adathordozón. Hiteles információink szerint erre még több évig kell várni. (Ugyanakkor a külföldi adatbázisokba már leadhatunk floppylemezen vagy elektronikus postán anyagokat.)

A könyvtárosnak igénye van arra, hogy a számítógép monitorján a "katalóguscédula" úgy nézzen ki, mint a papíron, függetlenül attól, hogy a könyvtári szabvány mennyire egyértelmű és algoritmizálható. Nem elégednek meg azzal, hogy pillanatok alatt megkapják a keresett információt, ha az nem az általuk megszokott struktúrában néz ki. Ezt a legtöbb rendszerben meg is lehet oldani, egyes rendszerekben egy gombnyomással változtathatjuk a megjelenítési formátumot. Sajnos ez még nem minden! Sok könyvtáros azt is megköveteli, hogy a számítógép igazi katalóguscédulákat gyártsion, s ezeket ők manuálisan beoszthassák 5–8 példányban a megfelelő katalógusokba. Ez a katalóguscédula-gyártási követelmény ahhoz hasonlítható, mintha lézerrel élesített szikét használnánk arra, hogy Mózes törvényeit kőbe véssük. Még mindig nem nőtt fel e könyvtáros nemzedék nagyobb része ahhoz, hogy a számítógépes rendszerek előnyeit valóban előnyként tudja felhasználni.

A személyi kérdések megoldásában a vezetőknek minden szinten vállalniuk kell a konfliktusokat. Ezt hangsúlyozta Karl Kramp, a Dán Királyi Könyvtár igazgatóhelyettese "Towards a service-oriented library from the viewpoint of applied sociology" című budapesti előadásában, amelyben 1986-tól tekintette át saját könyvtárának tapasztalatait szociológiai szempontból. Ahhoz, hogy a könyvtár szolgáltatásorientált legyen, a könyvtári munkatársaknak kell elsősorban szolgáltatásorientálttá válniuk, s ennek a folyamatnak az emberi pszichikum bonyolultsága miatt hosszú útja van.

Sok türelemre, oktatásra, tanfolyamra – és főleg könyvtári rendszerekre – van szükség az ilyen és hasonló visszahúzó nézetek visszaszorítására. Igen sok múlik a könyvtárak vezetőin e tekintetben: ha ők nem állnak ki meggyőződéssel az információpolitika és a könyvtárgépesítés ügye mellett, nem várhatják el, hogy a nemzeti információpolitika aktív részesei legyenek.

Budapest, 1993. február 8.

Füredi Mihály
(Közlekedéstudományi Intézet)